

Piirkondlikud arenguerinevused ja kohalike omavalitsuste toimimine

Rivo Noorkõiv

rivo@geomeedia.ee

Eesti Linnade ja Valdade Päev

9.04.2025

Ettekande fookus

- ❑ Kohapõhine lähenemine on väljakutse riigi arengule
- ❑ Kohaliku arengu võimestamine – tsentraliseerimine ja detsentraliseerimine
- ❑ Arutelu-lahendused – mida saame tasakaalustatud regionaalarenguks teha?

**Mõistlikum, demokraatlikum
ja säästlikum
riigivalitsemine**

**Tasakaalustatum kohalik
ja regionaalne areng**

**KOV suurem roll
ühiskonnaelu
korraldamisel**

**Kõigi KOV üksuste
parem kohaliku elu
korraldamise
võimekus**

Suuremad
valikuvõimalused kohaliku
elu korraldamisel

Suurem demokraatlik
vastutus

Suurem territoriaalne
kooskõla
asustussüsteemiga

**KOV
finantsauto-
noomia kasv**

Strateegilise ja
korraldusliku
juhtimise
tugevnemine

KOV teostamise
subsidiarsuse
suurenemine

Teenuste osutamiseks ja
korraldamiseks piisava
rahvastikuga sidusate valdade-
linnade moodustumine

Muudatused
KOV
rahastamiskor-
eralduses

Muudatused
KOV
ülesannetes

Muudatused KOV
professionaalse
võimekuse nõuetes
või soovitustes

Muudatused
KOV teostamise
vormides:
koostöö

Muudatused KOV
haldus-
territoriaalses
korralduses: piirid

Regionaalpoliitika kompass- regionaalarengu programm 2025-2028

8	Sihttase 2035	Tegelik
Harju maakonna elanike osakaal Eesti rahvaarvust, %	46,8	47,4 (2025)
Väljaspool Harju maakonda loodud SKP osakaal Eesti SKPst, %	40,0	39,3 (2023)
Kohaliku omavalitsuse institutsiooni usaldusväärsus elanike seas, %	65,0	54,3
KOV teenustega rahulolu	66,0	60,4 (2022)
Elukeskkonnaga rahulolu	76,0	79,1 (2022)
Maapiirkonna elanike, vanuses 20-64, tööhõive määr	82,5	80,5 (2023)

Programmi eesmärk: Inimestel on kõikjal Eestis kättesaadavad tasuvad töökohad, kvaliteetsed avalikud teenused ja meeldiv elukeskkond

Alaprogrammides seatud tegevuste eesmärgid: 1) Üle Eesti ühtlasem areng, kus ettevõtlus, inimeste elujärg ja -keskkond areneb eri piirkondade vahel tasakaalustatumalt; 2) Võimekas, elanikele kvaliteetseid teenuseid tagav, finantsiliselt kestlik kohalik tasand ja toimiv kohaliku omavalitsuse korraldus

Majandus ja toimepiirkonnad

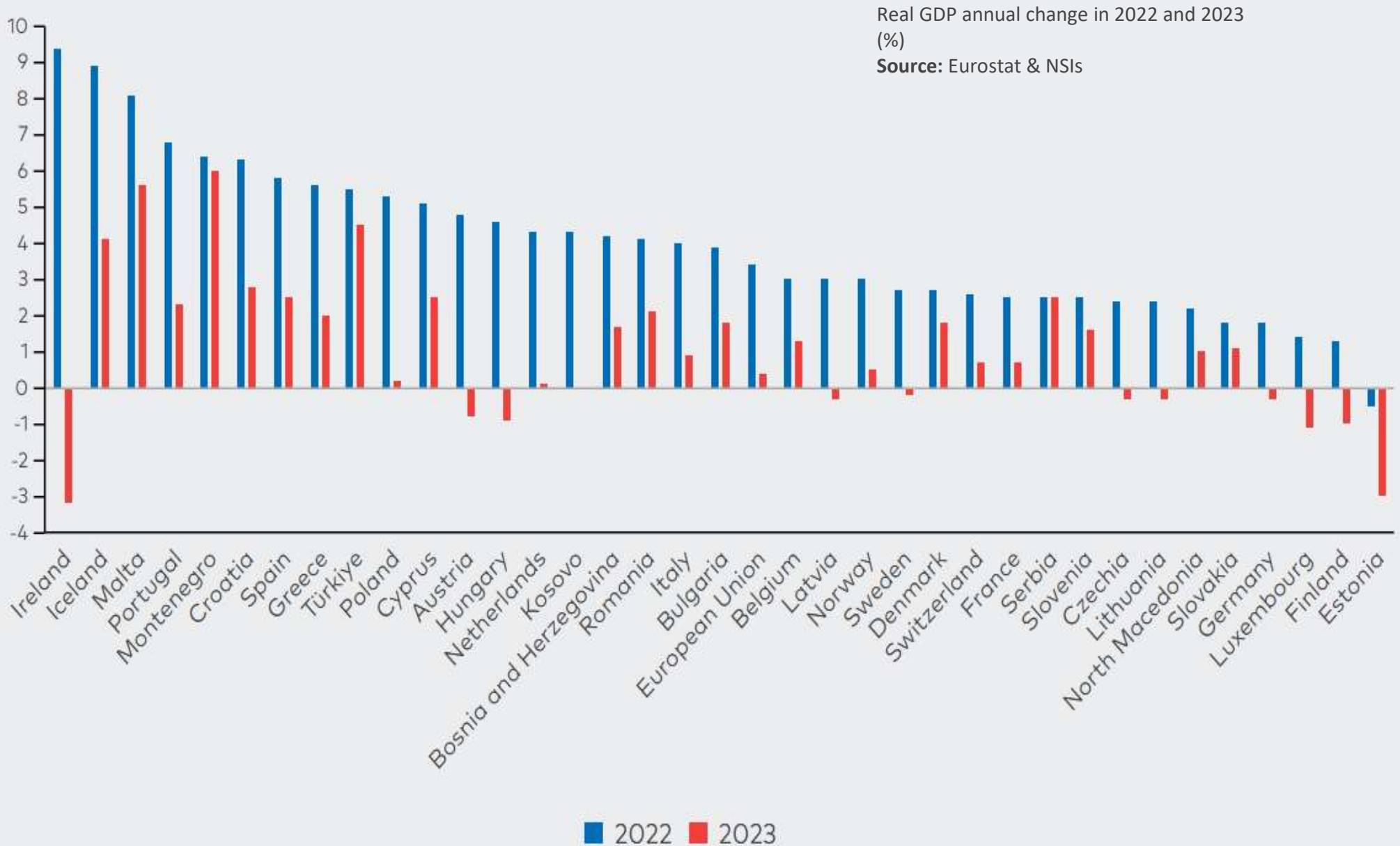
Eesti tuleviku stsenaariumid

Geoökonoomiline integratsioon

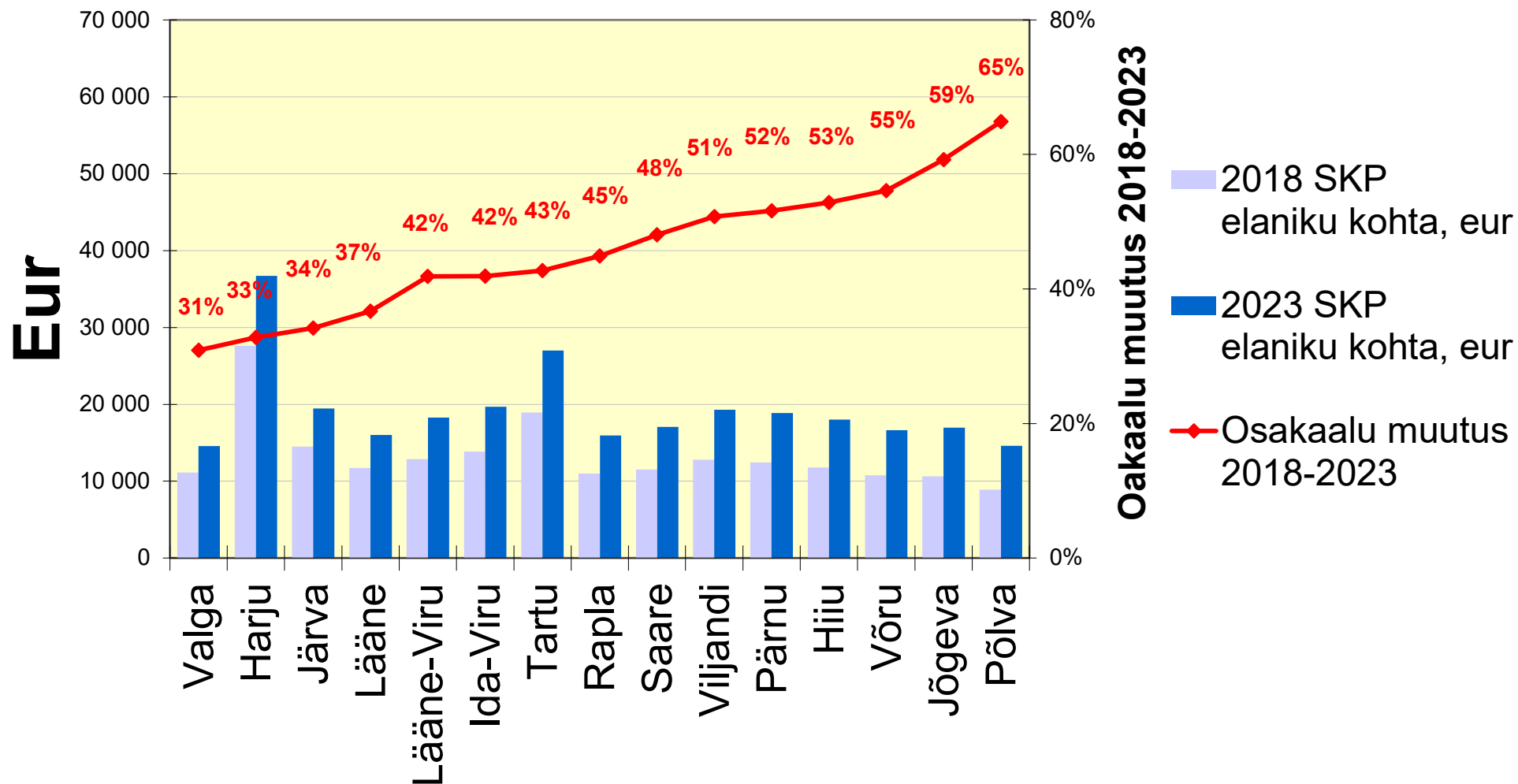
- **Sild.** Eesti majandus on avatud nii Itta kui Läände. Eesti on transiidivärava rollis.
- **Sanitaarkordon ehk bastion.**
Piir Idaga on eeskätt poliitilistel põhjustel suletud, aktiivset kaubavahetust ning majandusintegratsiooni Idaga ei toimu ja Eesti on oma geograafilise asendi tõttu Euroopa ääremaa. Eesti on vastuseisu eesliinil.
- **Aken Euroopasse.** Eesti on Venemaaga ühtses majandusruumis. Eesti haaramine Venemaa poolt Lääne mõjusfäärist oma mõjusfääri isegi majandusliku ekspansiooni teel ei ole eriti reaalne.

Majandusareng, SKP

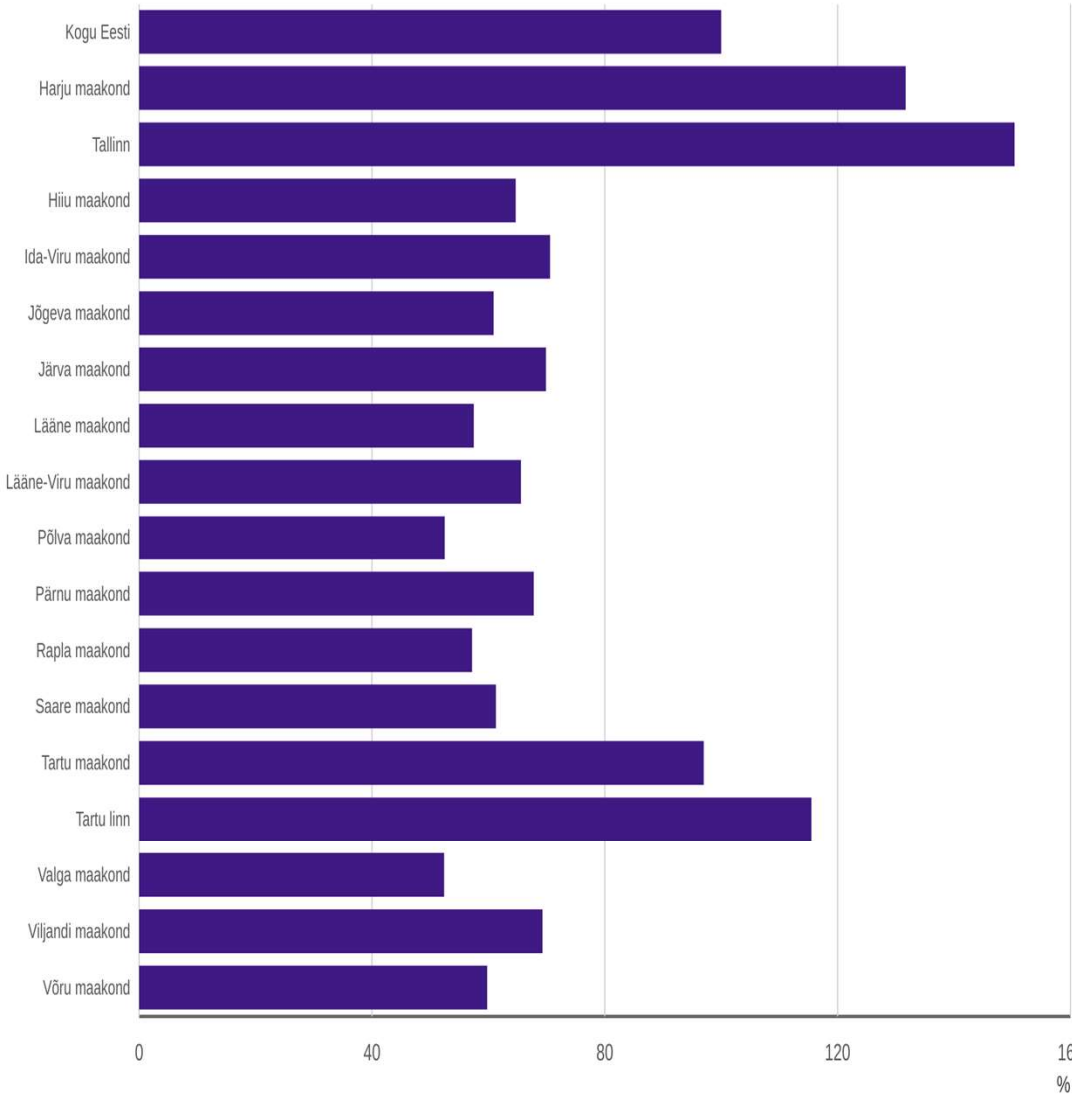

SKP muutus 2018-2023

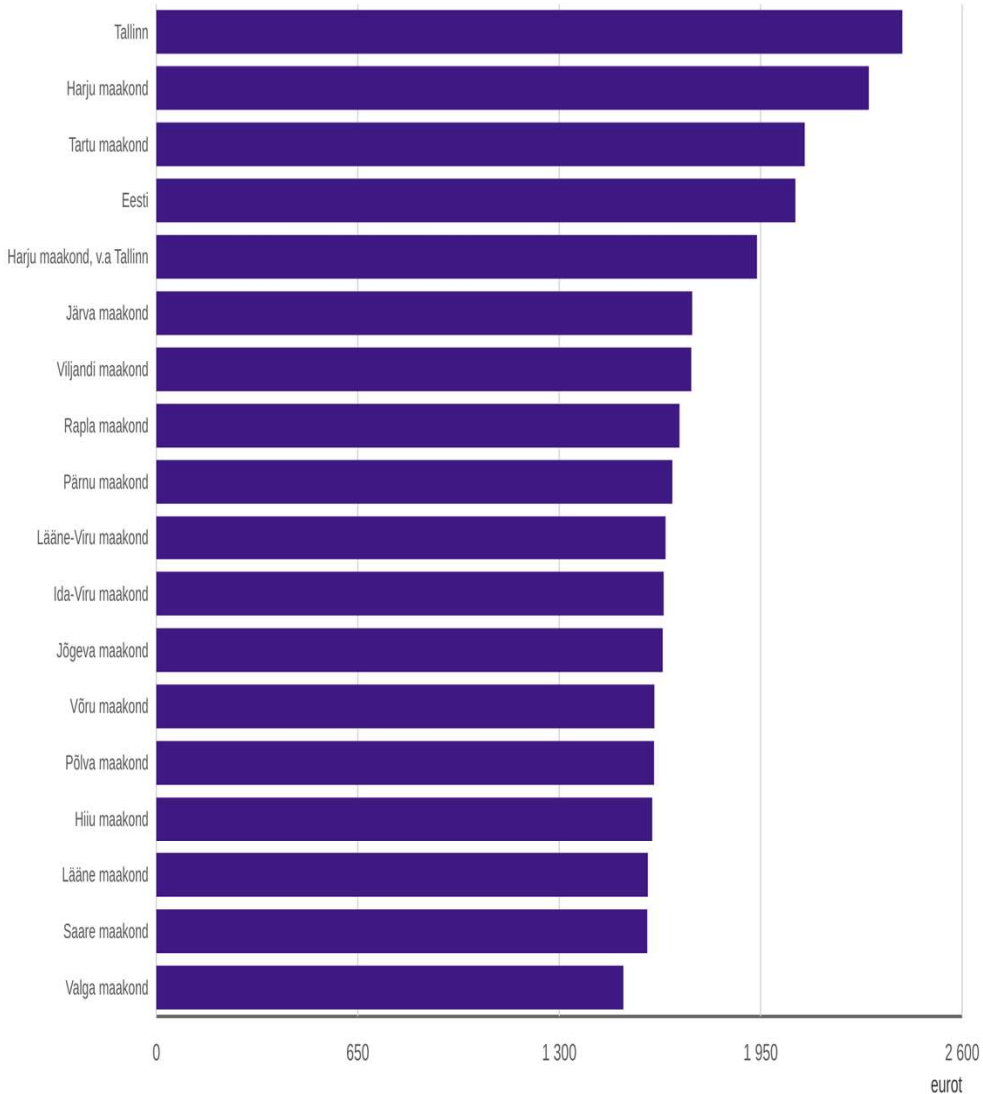
SKP elaniku kohta Eesti keskmisest ja keskmine brutopalk

SKP elaniku kohta, % Eesti keskmisest | 2023

Allikas: statistikaamet Keskmine brutokuupalk | IV kvartal 2024, Keskmine brutokuupalk

Allikas: statistikaamet

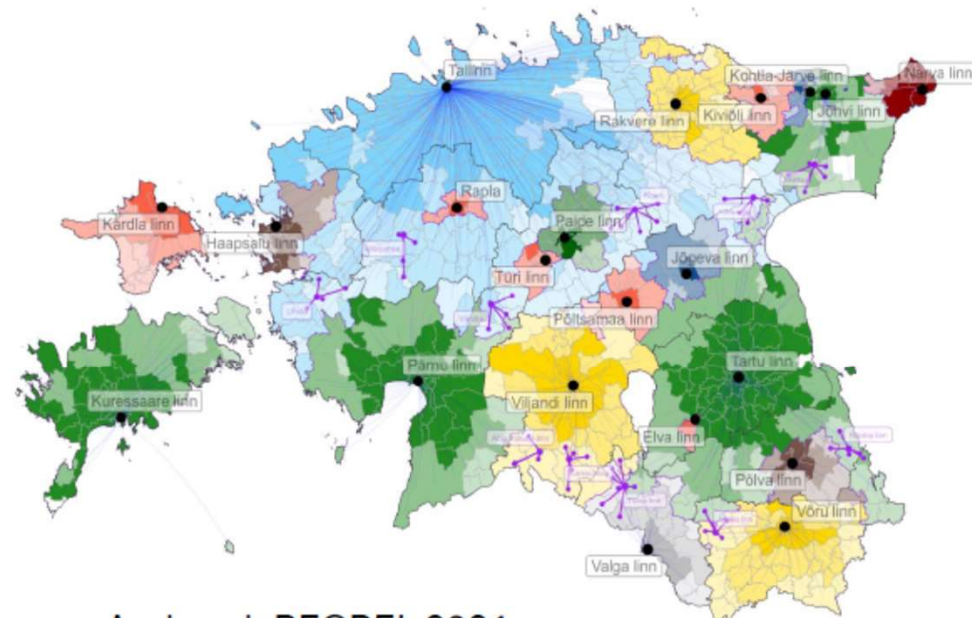
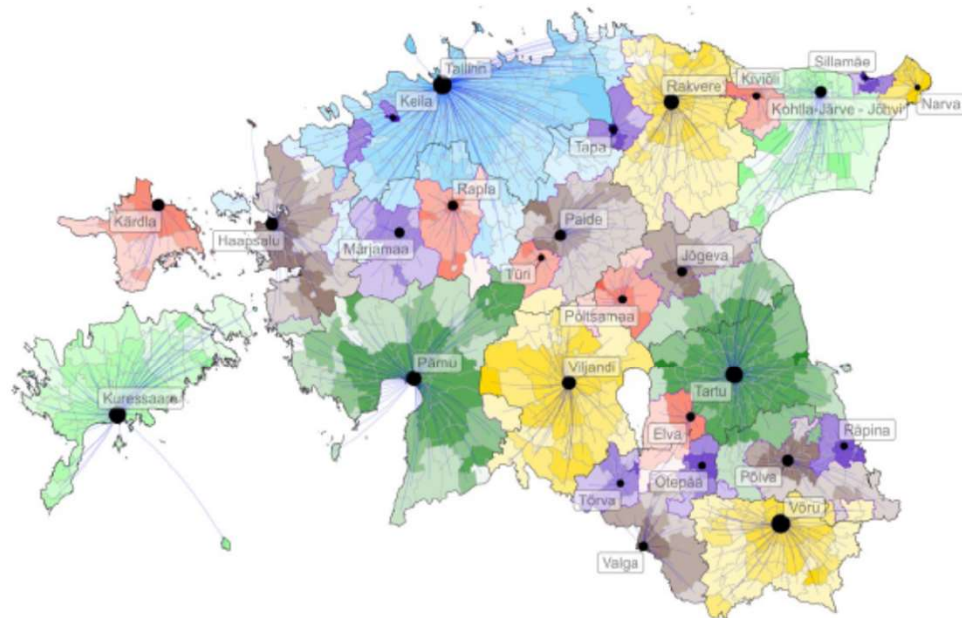
Toimepiirkonnad ja nende dünaamika 2011 ja 2021

2011

2021

Eesti toimepiirkonnad, 2011
pendelrände peamise sihtkoha alused

Eesti toimepiirkonnad
pendelrände peamise sihtkoha alused

Andmed: REGREL 2021

värvi tugevus: Lühivöönd, Sirenevöönd, Äärelise ala

värvi tugevus: > 35%, 30...15%, < 15%

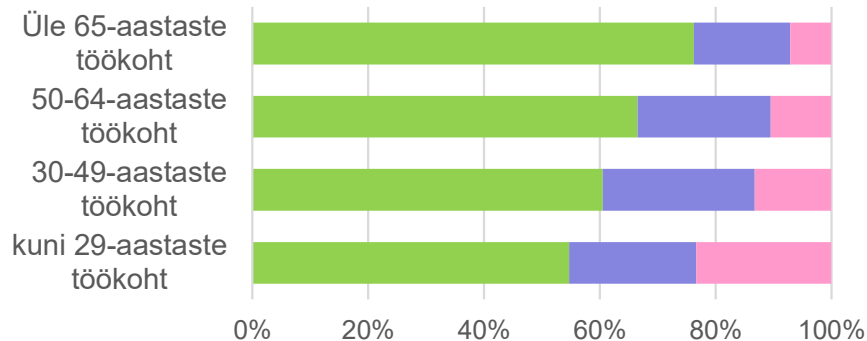
Pendelrände sihtkoht vähemalt 3 teisele kandile,
vähemalt 5000 elanikku, pidev areaal, kodu ja töö

Elu- ja töökohtade paiknemine

Meeste ja naiste töökohtade asukoht

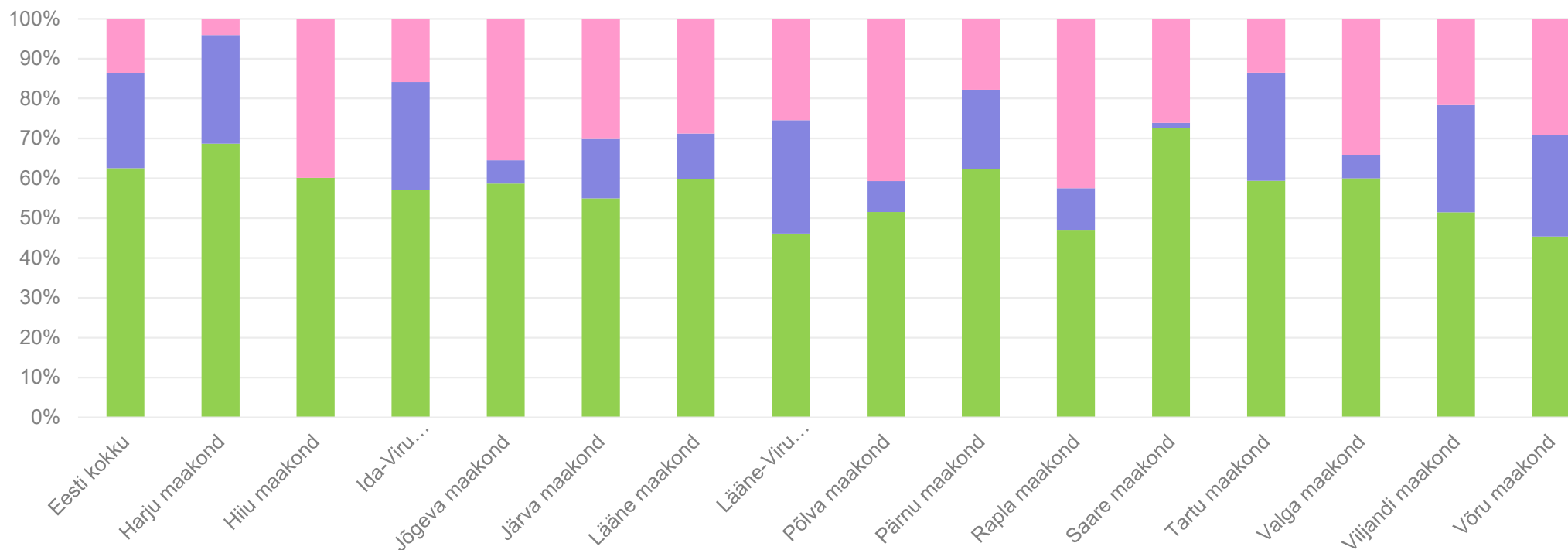

Töökoha asukoht vanusgruppide järgi

Maakonna elanike töökohtade asukoht

■ sama KOV ■ sama maakond, teine KOV ■ teine maakond

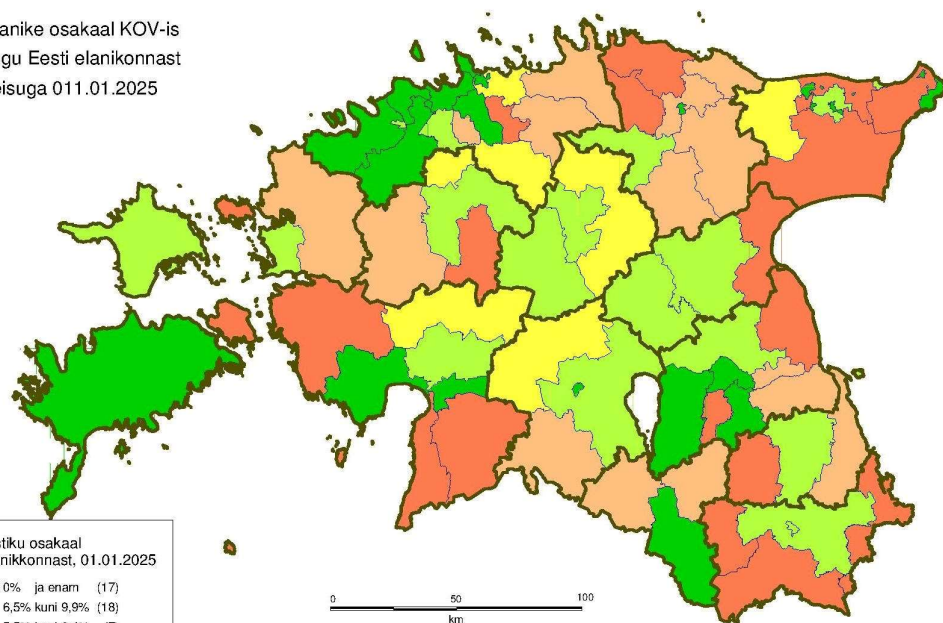

Rahvastiku potentsiaal

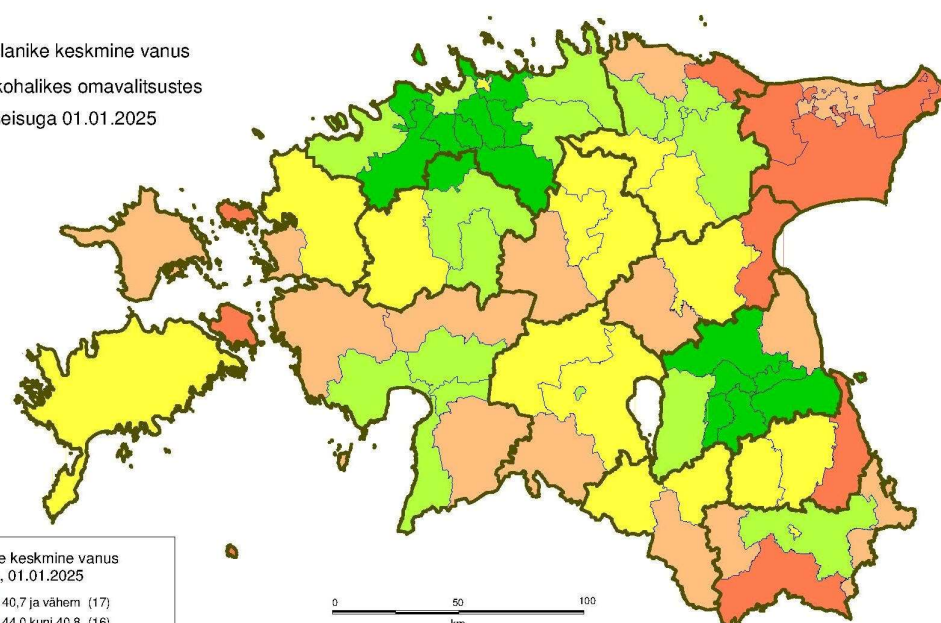
Elanike osakaal KOV lõikes ja KOV elanike keskmine vanus

Elanike osakaal KOV-is
kogu Eesti elanikkonnast
seisuga 01.01.2025

Allikas: Rahvastikuregister

Elanike keskmine vanus
kohalikes omavalitsustes
seisuga 01.01.2025

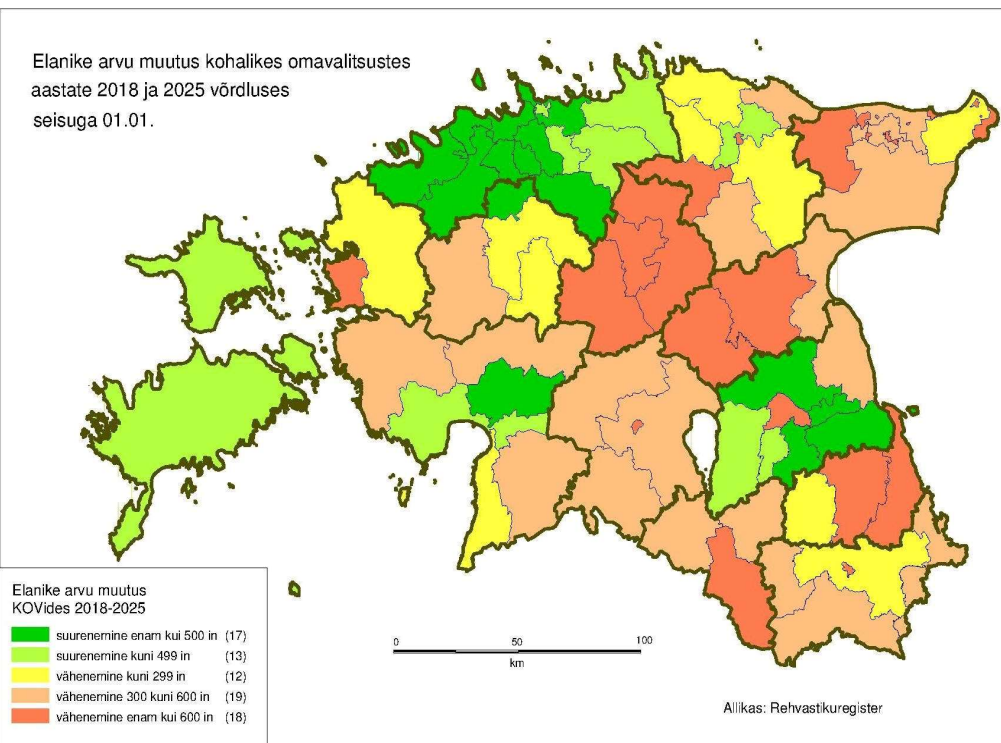

Allikas: Rahvastikuregister

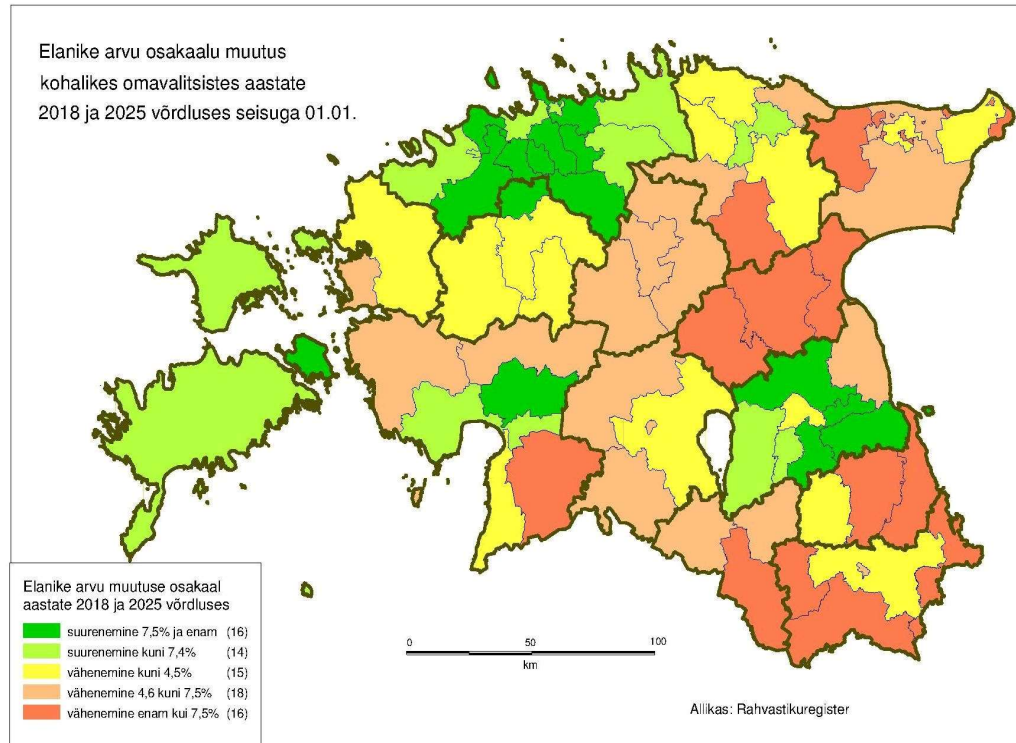
Harjumaal elab 47,4 % Eesti rahvastikust, sh Tallinnas 33,7%. Aastatel 2018-2025 kasvas Harjumaal elanikkond 38,5 tuhat (6,3%) Osaliselt tagamaalises KOVis (25) elanikke 19% (259,7 tuhat) ja tagamaalises KOVis (33) elanike 14,3% (195,6 tuh). Eesti KOV elanike keskmine vanus 42,5 aastat. Rae vallas elanike keskmine vanus 32,8 aastat, Loksa linnas 51,3 aastat.

KOV elanike arvu muutus 2018-2025 ja võimalik tulevik

Elanike arvu muutus kohalikes omavalitsustes
aastate 2018 ja 2025 võrdluses
seisuga 01.01.

Elanike arvu osakaalu muutus
kohalikes omavalitsustes aastate
2018 ja 2025 võrdluses seisuga 01.01.

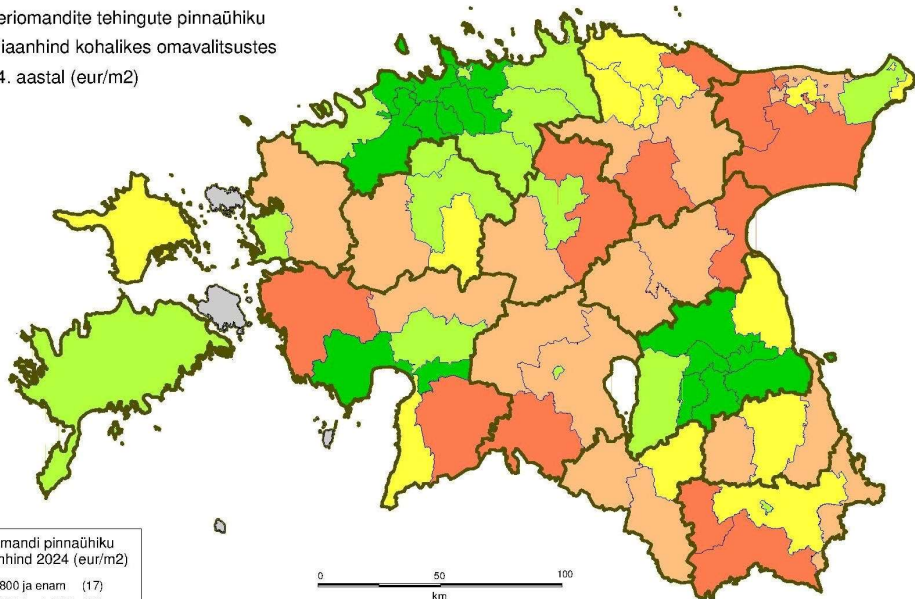
Tänase sündimuse, suremuse ja rände trendi jätkudes aastaks 2050 elanike arv väheneb 41 KOVis enam kui 25%, sh 9 KOVis enam kui 50%. Suurem vähenemine Ida-Virus ja maalises perifeerias ning tka maakonnalinnades (Viljandi, Rakvere) väheneks rahvaarv 30% ulatuses. 14 KOVis kelanike arv kasvab enam kui 25% , sh 10 KOV üksuses üle 50%) Rahvastikukasv koondub Tallinna ja Tartu linna eeslinlikesse valdadesse, samas nendes keskuslinnade on kasv oleks tagasihoidlik või puudub. Allikas: Üleriigilise planeeringu asustuse arengustsenaariumite koonduring

Elukoht ja korterite müügihind

Korteriomandi tehingute hind ja muutus 2018-2024

Korteriomandite tehingute pinnaühiku
mediaanhind kohalikes omavalitsustes
2024. aastal (eur/m²)

Korteriomandi pinnaühiku
mediaanhind

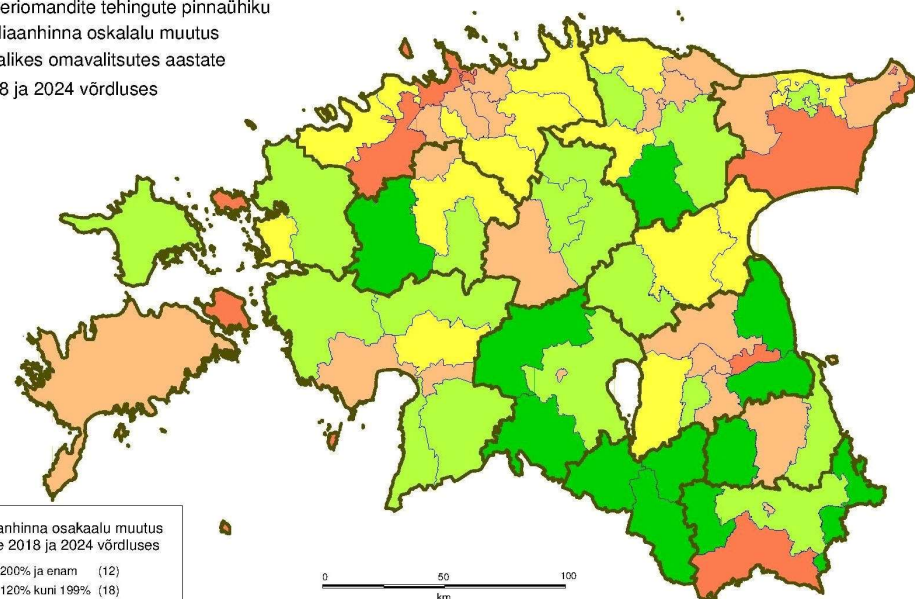
1800 ja enam	(17)
800 kuni 1799	(16)
450 kuni 799	(13)
250 kuni 449	(17)
vähem kui 250	(16)

Andmeid ei kuvata,
vähem kui 5 tehingut aastas

Allikas: Maaamet

Korteriomandite tehingute pinnaühiku
mediaanhinna osakaalu muutus
kohalikes omavalitsustes aastate
2018 ja 2024 võrdluses

Mediaanhinna osakaalu muutus
aastate 2018 ja 2024 võrdluses

200% ja enam	(12)
120% kuni 199%	(18)
90% kuni 119%	(16)
65% kuni 89%	(19)
vähem kui 65%	(14)

Andmeid ei kuvata,
vähem kui 5 tehingut aastas

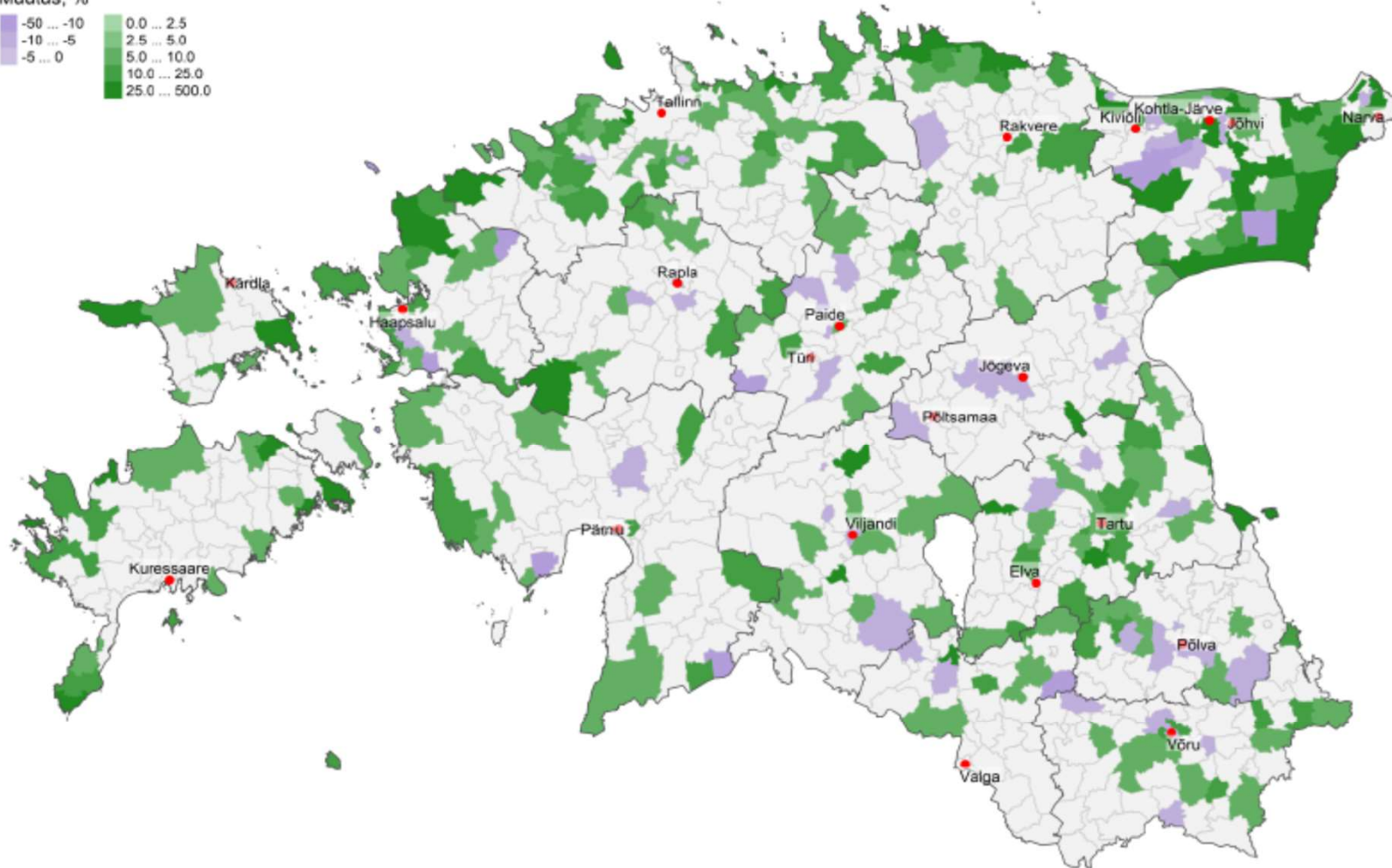
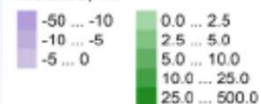
Allikas: Maaamet

Teise elukoha paiknemisele, hooajalisus elamises

Rahvaarvu muutus kui inimesed elaksid oma teises elukohas

Muutus, %

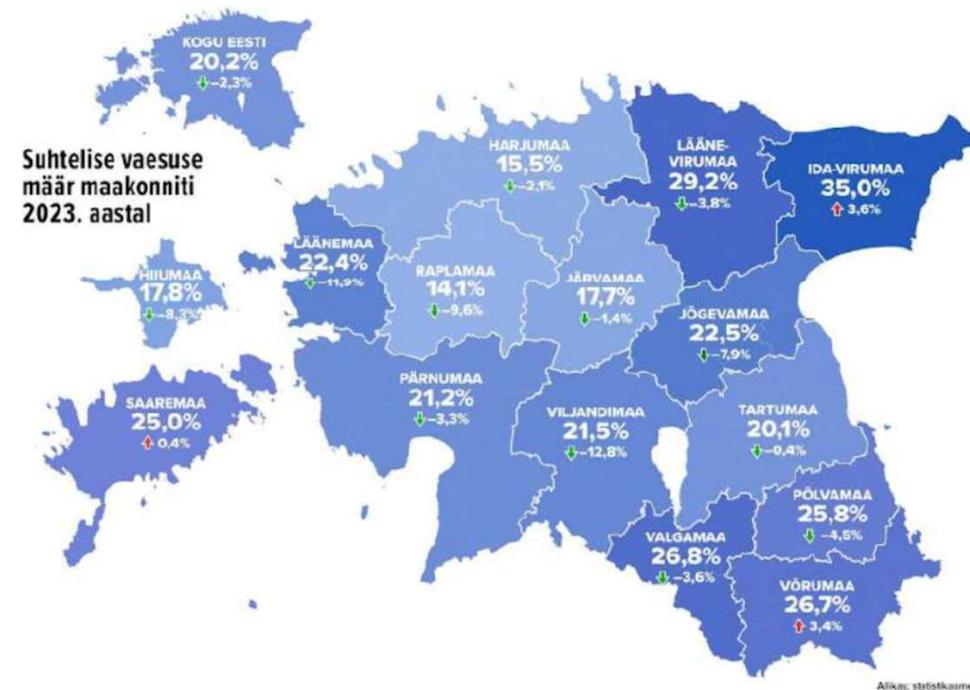
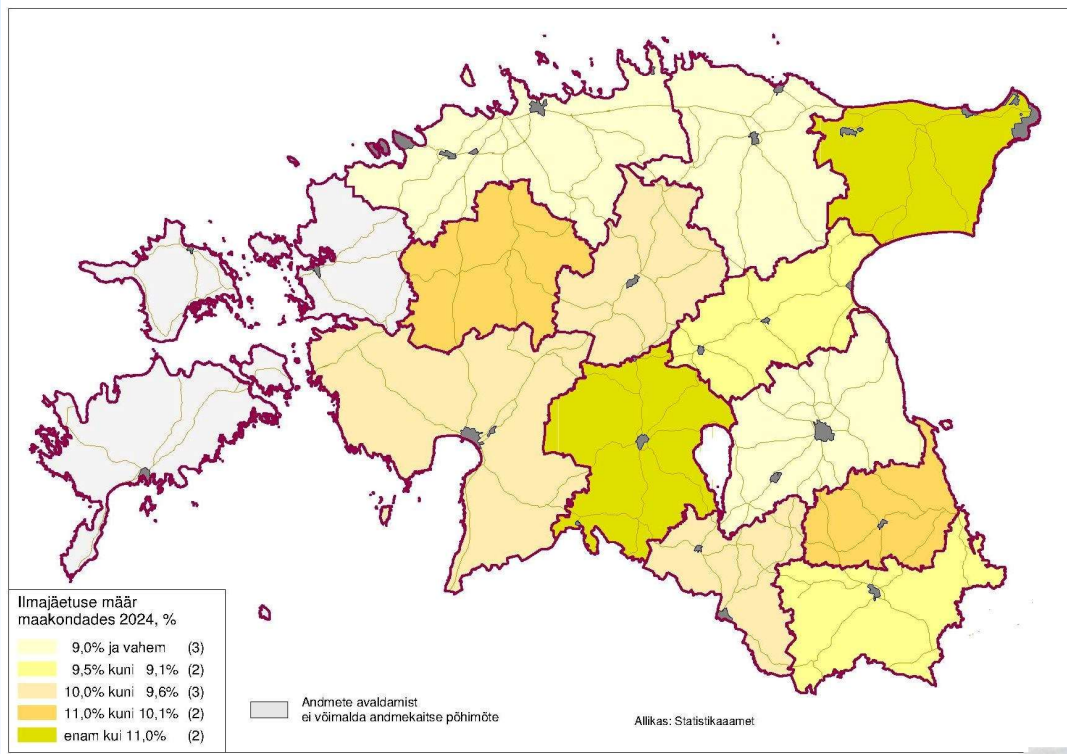

GEOMEDIA

Sotsiaalne ebavõrdsus ja ilmajäetus

Suhteline vaesus ja ilmajäetuse määr

Suhtelise vaesuse määr aastal 2022 oli 22,5% (303,9 tuhat inimest) ekvivalentnetosissetulek on suhtelise vaesuse piirist madalam- 9 076,6 eurot aastas. **84 000 Eesti inimest (6,2% elanikest) tunneb materiaalsed ilmajäetust.** Madalaim ilmajäetuse määr oli 2023. aastal Tartu maakonnas (4%) ja Rapla, Jõgeva, Harju maakonnas (5%) ning kõrgeim Ida-Viru, Võru (12%) ja Põlva maakonnas (9%).

Väljakutsed regionaalarengus ja KOV võimekus olukorda muuta

Riigi sissetulekud 2024

Allsektor

Keskvalitsuse riigieelarvelised asutused (22 283 099 307 €)

Sotsiaalkindlustusfondid (3 319 652 169 €)

Kohalikud omavalitsused (3 223 574 588 €)

Keskvalitsuse SA-d, ÄÜ-d ja muud üksused (2...)

Muud (2 012 936 143 €)

KOV riigi sissetulekust 9,8%. Tallinna linna eelarve 34,4% ja Tartu linna eelarve 7,99%, need kaks KOVi annavad 42,4% Eesti KOVide eelarvest

Eesti KOV rahvusvahelises võrdluses

	KOV arv	KOV elanike arvu mediaan	KOV kulu avaliku sektori kuludest %	KOV maksutulu tuludest %	KOV toetused %
EESTI	79	7748	24,3	2,1	88,4
LÄTI	43	28207	24,8	49,4	41,0
LEEDU	60	25743	24,4	3,6	89,5
SOOME	309	5879	41,5	45,1	31,7
ROOTSI	290	16283	49,1	50,4	38,2
TAANI	98	43383	66,7	37,0	57,9
EU 27	85530		34,4	42,2	44,2

Põhijäreldused (1)

- ❑ **Eesti on pigem tsentriseeritud riik.** KOV võimekus regionaalaarengut mõjutada on madal - KOV finantsautonoomia on pea olematu ja selle tagajärjeks on ressursside haldamise madal tõhusus.
- ❑ **Riigi arengu piirkondlik erinev kasvukiirus.** Kestlik kahanemine versus kasv - üldtrend Tallinna linnapiirkonna olulisuse kasv. Näiteks samal ajal väga suur infrastruktuuri lammutamise ja ülesehitamise vajadus! *Elanike suurem tihedus parandab KOV efektiivsust. Samas, maaelunike vähenemine toob kaasa väiksema rahvastikutaaste.*
- ❑ **Valdkonnapoliitikad on koordineerimata, puuduvad kesksed suunised valdkonnapoliitikate regionaalarengu mõju suunamiseks.** Valdcondlike toetusmeetmete poliitika kujundatakse tsentraalselt ja nende regionaalne mõju on väike.

Põhijäreldused (2)

- ❑ Eesti heaolu suurenemisest ei ole osa saanud kõik elanikkonna grupid, saati kõik piirkonnad.
- ❑ Oleme Eestis jõudnud aega, kus tuleks ausalt tunnistada: kõikjal riigis ühetaoliselt ja ühtlase kvaliteediga avalike teenuste pakkumine käib meile üle jõu.
- ❑ Riigi ruumiline kokkutõmbumine on julgeolekuoht. Küll aga vähendab keskkonna jalajälge.
- Riigi regionaalpoliitika pole ruumilise tasakaalustamatuse trendi muutnud, kui siis pidurdanud. Tänase KOV süsteemi jätkusuutlikkuse tagamine vajab lisavahendeid- üldrahvalik arutelu, millisena me näeme tulevikus kohalikke omavalitsusi.

Kuidas edasi – KOV süsteemi arendamine

- KOV finantsautonoomia areng, näiteks tulumaks KOV tulumaksuks
- Mitmekihiline valitsemine, valdkondade arengu koordineerimine ja integreeritus. KOV koostööpiirkondade arendamine (NB! Arenguleppe piloot)
- Teenuste osutamise tsentraliseerimine ja detsentraliseerimine, asümmeetria rakendamine
- KOV roll ja vastutus ettevõtluskeskkonna eest, ettevõtluse loodavast väärtusest osasaamine

TÄNAN KAASA MÕTLEMAST !

